

Юлія Леонідівна БУЛАХОВСЬКА,

**ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ ПОГРАНИЧЧЯ
ЛІТЕРАТУРИ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ**

**Єршов В. О. Польська мемуаристична література
Правобережної України доби романтизму: Монографія. –
Житомир: Полісся, 2010. – 454 с.**

Об'єктом наукової уваги в монографічному дослідженні Володимира Олеговича Єршова «Польська мемуаристична література Правобережної України доби романтизму» стали: проблематика, поетика та еволюція мемуаристичної літератури українсько-польського пограниччя доби романтизму. Досліджуваний феномен представлений як складно структурована конструкція з розвинутою системою мемуарно-щоденникових жанрів та піджанрових різновидів, а також специфічним наративно-хронологічним стилем, регіонально орієнтованою проблематикою та особливою поетикою, що знайшли відображення у втіленні ідей народності літератури, власних традицій, культури та історії.

Польська мемуаристична література Правобережної України, що є предметом дослідження, висвітлюється в роботі як органічний сегмент української багатонаціональної літератури з цілою низкою жанрових модифікацій, зумовлених регіональною специфікою проблематики, стилю та поетики. Аналізуючи ступінь наукової розробки проблеми, автор переконливо доводить, що попри зростання інтересу сучасних науковців до вивчення регіональних літературних феноменів, мемуаристика українсько-польського пограниччя доби романтизму досі залишається маловивченим явищем сучасного літературознавства, що значно звужує уявлення про повноту літературного процесу доби романтизму, його полікультурне й художнє розмаїття та проблемну багатовекторність генезису. З огляду на те, що сучасна українська література й літературознавство характеризують стан національної свідомості й культури, виступаючи активними чинниками процесу суспільних трансформацій, актуальність обраної Володимиром Олеговичем проблеми дослідження не викликає жодних сумнівів.

У монографії житомирянина вирішується низка важливих для сучасного літературознавства завдань. Так, автор здійснив спробу дослідити закономірності й детермінанти еволюції мемуаристичної літератури українсько-польського пограниччя; висвітлити генезис правобережної мемуаристики доби романтизму в діахронічних і синхронічних площинах, на засадах просторового й особистісного принципів її сегментування, з

Рецензії

урахуванням хронологічної, групової та циклічної візії досліджуваного феномену; здійснити аналіз правобережної мемуаристичної таксономії з метою виявлення векторів її розвитку, особливостей диференціювання, виділення канону авторів і текстів; характеризувати особливості наративного мислення й типологічні характеристики мемуаристичного стилю культурного пограниччя; аргументувати зміст історико-літературної, соціально-історичної та художньо-естетичної проблематики польськомовної мемуаристики, узагальнити комунікативні та художні особливості правобережної мемуаристики доби романтизму.

Хочу одразу ж підкреслити, що монографія В. О. Єршова є дуже кваліфікованою та актуальною не лише в літературознавчому, але й у науково-педагогічному плані роботою, яка фактично ґрунтується не лише на аналізі польськомовної мемуаристики, але й літератури усієї Правобережної України, і багато в чому пов'язана з літературами українською й російською першої половини XIX століття. Крім цього автором враховано багато речей, серед яких тенденції польської літератури, де панували, в першу чергу, романтичні традиції в самому стилі художнього викладу; особливості мемуаристики як жанру з його органічним поєднанням літератури документальної із художньою, документу, однак, індивідуально сприйнятого митцем, а звідси – ширше його орієнтація: суспільна, соціальна, географічно-національна.

Не треба, мабуть, доводити, що аналіз мемуаристики не може бути самоціллю, оскільки він вимагає від дослідника глибокої орієнтації і в літературному періоді, і в історичному процесі, і в питаннях читацьких смаків, які, в свою чергу, відбивають не лише індивідуальні уподобання того чи іншого читача мемуаристики, а й уподобання представників його середовища і взагалі його однодумців. Це все містить робота В. Єршова. Тому не випадково монографія полоніста враховує і такий важливий момент, як пограниччя культур, котре функціонує насправді не тільки в географічному розумінні кордонів, що існують не лише з точки зору природних умов або чітко визначених кордонів сусідніх країн. Вони умовно існують, і іноді дуже виразно, і в житті культурного середовища.

В. О. Єршов вдається й до розв'язання ряду проблем з теорії літератури, роблячи спробу класифікувати різні жанри мемуаристики. А вони, звернемо на це увагу, – дуже різні. Можуть бути зразки мемуаристики, задумані в стилі щоденника «професійним» письменником. Можуть бути написані лише в стилі мемуарів у творі художньому (така традиція існувала в добу класицизму і Просвітництва); можуть бути й мемуари «довільні», як, скажімо, «Волинські вечори» Ю.-І. Крашевського – в стилі

довільної розповіді чи гавенди. Якщо ставити питання комплексно, то тут неодмінно виникають і «підпитання», пов'язані з лінгвостилістикою, тобто мовою художнього твору, де є і «діалогічність» – розмова автора з читачем, і питання епістолярію, отже, теж типу авторського вислову й суто мовної специфіки автора й дійових осіб.

У монографії В. О. Єршова є класичний вступ «Ad fontes» із формуванням головної проблеми дослідження та ретроспекцією наукової літератури з проблеми дослідження, декілька розділів («Генезис мемуаристики українсько-польського пограниччя доби романтизму», «Проблематика польської правобережної мемуаристики доби романтизму», «Комунікативні та поетичні особливості мемуаристичних текстів Правобережної України доби романтизму») з підрозділами, де авторський аналіз мені імponує своєю філологічною глибиною. Однак, як мені здається, робота «перевантажена» введеними в науковий обіг мемуаристичними творами, що, очевидно, стало наслідком прагнення автора до енциклопедичності у висвітленні поставленої проблеми. Вченим зроблені цікаві історико-літературні й теоретичні висновки за головним завданням; зібраний величезний фактичний матеріал, який можна ще й далі узагальнювати та аналізувати, в тому числі й дискусійно. Переконає й величезний шар наукової літератури, досліджений та використаний для підтвердження та утвердження власної думки. Головна проблема монографії містить ширину й глибину задуму: тут і проблематика, тут і поетика, і жанрова еволюція, і новизна сучасного сприйняття усього літературного матеріалу, а не лише доби романтизму.

Автор прагне «масштабного» охоплення всього мемуарного матеріалу Правобережжя України, написаного не тільки польською мовою, а й українською, російською, німецькою, французькою в добу романтизму. Крім цього В. Єршов прагне комплексно охопити в розрізі філологічному творчість видатних письменників, скажімо, таких як Ю.-І. Крашевський, котрий писав у різних жанрах від побутового оповідання аж до розлогих історичних полотен, в тому числі і в жанрі мемуаристичному, і якого називали найвидатніші польські прозаїки другої половини XIX століття – Генрик Сенкевич, Болеслав Прус, Еліза Ожешко – своїм учителем у галузі художньої творчості і «від нього брали свій початок». Іншою може вважатись мемуаристика Міхала Чайковського – письменника складної особистої біографії аж до прийняття ним титулу «турецького паші». В нього мемуаристика у цьому контексті – це лише елемент пригодницького стилю в його творах художніх. Щодо мемуаристики, скажімо, Александра Грози або Теодора-Томаша Єжа – так це абсолютно другорядні постаті у польській

літературі. Отже, вона дуже «авторитетною» як складова літературного процесу бути не може. Вона може тільки «братися до уваги» і не більше.

Характерною особливістю наукового стилю ґрунтовної і кваліфікованої загалом філологічної роботи В. О. Єршова є, на мій погляд, надмірне прагнення до ускладненості самого викладу і перенасичення іноземною термінологією. Водночас зазначу, що монографія «Польська мемуаристична література Правобережної України доби романтизму» цілком відповідає розв'язанню поставленої проблематики. Викладені в роботі положення мають поглибити науково-змістові й часопросторові горизонти «культурного пограниччя», збагатити матеріали історії та теорії літератури; семіотики; філософської та соціальної антропології. Однозначно вважаю, що монографія Володимира Єршова насичена цінним фактичним матеріалом; відзначається глибоким філологічним аналізом і культурною та є надзвичайно актуальною за своєю тематикою.

